

Wykładnia rozszerzająca

Krzysztof Płeszka

Oficyna
a Wolters Kluwer business

monografie

Prawo jest na naszej stronie!

**www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl**

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Wykładnia rozszerzająca

Krzysztof Płeszka

Oficyna
a Wolters Kluwer business

Warszawa 2010

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Jagielloński

Wydawca:
Małgorzata Sokolowska

Redaktor prowadzący:
Ewa Wysocka

Opracowanie redakcyjne:
Studio Diament

Skład, łamanie:
Studio Diament

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2010

ISBN 978-83-264-0286-9
ISSN 1897-4392

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (22) 535 80 00, (22) 535 82 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (12) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Małgosi

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	13
Rozdział I. Zagadnienia pojęciowe i ustalenia metodologiczne	15
1. Zakres ustaleń pojęciowych i metodologicznych	15
2. Tradycyjne, prawnicze rozumienie wykładni ze względu na wyniki	17
2.1. Tradycyjne ujęcie wykładni literalnej, rozszerzającej i zwężającej	17
2.2. Analiza tradycyjnych określeń wykładni rozszerzającej	22
3. Metodologiczne aspekty wykładni prawa	26
3.1. Perspektywy postrzegania wykładni prawa	29
3.1.1. Perspektywa heurezy a perspektywa uzasadnienia	30
3.1.2. Perspektywa opisowa i normatywna	36
3.1.3. Zewnętrzna i wewnętrzna perspektywa wykładni	39
3.1.4. Perspektywa filozoficzna i afilozoficzna	42
4. Uwagi końcowe	44
Rozdział II. Wykładnia rozszerzająca w ujęciu „tradycyjnej” koncepcji wykładni	47
1. „Tradycyjna” koncepcja wykładni Eugeniusza Waśkowskiego	47
2. Wykładnia rozszerzająca w koncepcji Eugeniusza Waśkowskiego	53
Rozdział III. Wykładnia rozszerzająca w konstrukcyjnej koncepcji wykładni prawa	57
1. Uwagi wstępne	57
2. Konstrukcyjna koncepcja wykładni prawa	58
3. Wykładnia rozszerzająca w ujęciu konstrukcyjnej teorii wykładni	71

Rozdział IV. Wykładnia rozszerzająca w ujęciu semantycznej, intensjonalnej koncepcji wykładni	76
1. Uwagi wstępne	76
2. Semantyczna koncepcja wykładni Jerzego Wróblewskiego	78
2.1. Analityczne podstawy koncepcji	79
2.2. Krytyka założeń koncepcji semantycznej	81
3. Wzór postępowania jako znaczenie normy	85
4. Model wykładni operatywnej	88
5. Wykładnia rozszerzająca pierwotna w semantycznej koncepcji wykładni	90
6. Krytyka ujęcia wykładni rozszerzającej pierwotnej w semantycznej koncepcji wykładni	97
7. Modelowe ujęcie wykładni rozszerzającej wtórnej w semantycznej koncepcji wykładni	104
8. Wersje semantycznej koncepcji wykładni	111
Rozdział V. Ekstensjonalna wersja semantycznej koncepcji wykładni	112
1. Założenia filozoficzne oraz metodologiczne koncepcji	112
2. Ekstensjonalna wersja semantycznej koncepcji wykładni	116
2.1. Pojęcie wykładni	120
2.2. Funkcja waluacyjna	126
3. Ekstensjonalna interpretacja modelu wykładni operatywnej	129
4. Przesłanki funkcji waluacyjnej	137
5. Wykładnia rozszerzająca w ujęciu ekstensjonalnej koncepcji wykładni	140
Rozdział VI. Wykładnia rozszerzająca w derywacyjnej koncepcji wykładni prawa	143
1. Uwagi wstępne oraz historyczne	143
2. Podstawowe założenia i pojęcia	145
3. Fazy wykładni	146
3.1. Porządkująca faza wykładni	146
3.2. Rekonstrukcyjna faza wykładni	148
3.2.1. Sytuacja komunikacyjna ustawodawcy a reguły konstrukcji tekstu prawnego	149
3.2.2. Rozczłonkowanie norm w przepisach	153
4. Percepcyjna faza wykładni	158
5. Właściwości praktycznej wersji derywacyjnej koncepcji wykładni	162

---

6. Dyskursywność a sekwencyjność interpretacji	165
7. Styl dyskursu interpretacyjnego a uniwersalność	169
8. Dyskurs interpretacyjny sądów	173
9. Wykładnia rozszerzająca w ujęciu derywacyjnej koncepcji wykładni	181
Rozdział VII. Zasada <i>clara non sunt interpretanda</i> czy <i>omnia sunt interpretanda</i>	187
1. Uwagi wstępne oraz historia dyskusji	187
2. Rozumienie zasady <i>clara non sunt interpretanda</i>	189
3. Krytyka zasady <i>clara non sunt interpretanda</i>	193
4. Polemika z argumentami krytycznymi	197
4.1. Argumenty epistemologiczne	197
4.1.1. O pojęciu jasności	199
4.1.2. O pojęciu jasności w filozofii	199
4.1.3. O pojęciu jasności w filozofii prawa	207
4.2. Argumenty pragmatyczne	216
4.3. Argumenty etyczne	232
Rozdział VIII. Wykładnia rozszerzająca a prowspólnotowa wykładnia prawa	236
1. Uwagi wstępne	236
2. Uwagi terminologiczne	237
3. Źródła oraz zakres obowiązku wykładni prowspólnotowej	239
4. Prawo wspólnotowe z perspektywy odróżnienia <i>ius</i> i <i>lex</i>	242
4.1. Zarys historii odróżnienia <i>ius</i> i <i>lex</i>	243
4.2. Rekonstrukcja wspólnotowego wzorca interpretacyjnego	249
5. Wykładnia prawa wspólnotowego – założenia i zasady	258
6. Funkcje wykładni prowspólnotowej	261
7. Teoretyczny model wykładni prowspólnotowej	266
8. Wykładnia rozszerzająca w modelowym ujęciu wykładni prowspólnotowej	274
Bibliografia	283
Orzecznictwo	296

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- Konstytucja – ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 47)
- u.k.s. – ustawa z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2004 r. Nr 8, poz. 65 z późn. zm.)
- u.k.w.h. – ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księгах wieczystych i hipotecę (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 z późn. zm.)

Czasopisma

- ARSP – Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie
- EPS – Europejski Przegląd Sądowy
- KPP – Kwartalnik Prawa Prywatnego
- ONSA WSA – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych

OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
PiP	– Państwo i Prawo
Prz. Leg.	– Przegląd Legislacyjny
PS	– Przegląd Sądowy
RP	– Radca Prawny
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SF	– Studia Filozoficzne
SPP	– Studia Prawa Prywatnego
St. Praw.	– Studia Prawnicze
St. Pr.-Ek.	– Studia Prawno-Ekonomiczne
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

Inne

ETS	– Europejski Trybunał Sprawiedliwości
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

Wprowadzenie

Jedną z charakterystycznych cech prawoznawstwa jest to, że wiele istotnych zagadnień ma notoryjnie sporny charakter. Jednym z takich zagadnień jest wykładnia prawa. Dyskusja dotycząca zagadnień interpretacji prawniczej toczy się stale, z różnym natężeniem, na różnych płaszczyznach i z różnym stopniem ogólności. Jest to z jednej strony dyskusja w praktyce interpretacyjnej, z drugiej dyskusja w szczegółowych naukach prawnych oraz najogólniejsza i zorientowana teoretycznie dyskusja w teorii i filozofii prawa. Można powiedzieć, że właśnie w tym ostatnim dyskursie ujawniają się wszystkie poważne spory pojęciowe, odmienne stanowiska ontologiczne, epistemologiczne i aksjologiczne oraz akceptowane i odrzucane ujęcia prawa i zjawisk prawnych.

Spory wokół interpretacji prawniczej nie ominęły także polskiej refleksji teoretycznej. Podzielam tezę o globalnym charakterze pewnych składników kultury prawnej i związane z nią spostrzeżenie dotyczące istnienia wspólnego paradygmatu interpretacyjnego dla kultur prawnych państw należących do określonego obszaru kulturowego¹. Nie wyklucza to oczywiście różnic. Co więcej, nie wyklucza to także różnorodności objaśnień tego paradygmatu konstruowanych w różnych teoriach wykładni. W moim przekonaniu właśnie koncepcje i modele wykładni formułowane w polskiej myśli filozoficzno-prawnej charakteryzują się pogłębionymi rozważaniami filozoficznymi, odwołującymi się chociażby do różnych koncepcji znaczenia.

Ostatnia z wymienionych okoliczności skłoniła mnie do zajęcia się analizą koncepcji wykładni sformułowanych w polskiej teorii prawa. Miałem jednak na uwadze nie tylko teoretyczny wymiar rozważań i nie tylko analizę poszczególnych koncepcji, ale także operatywno-praktyczny wymiar interpretacji.

---

¹ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 13; zob. także N. MacCormick, R. Summers (red.), *Interpreting Statutes. A Comparative Study*, Worcester 1991.

Właśnie z uwagi na praktyczny wymiar interpretacji prawniczej postanowiłem zbadać, na ile poszczególne koncepcje umożliwiają ujęcie wykładni rozszerzającej tradycyjnie występującej w praktyce interpretacyjnej. Jest to swoisty test koncepcji wykładni przez wykładnię rozszerzającą. Chodzi przy tym nie tylko o możliwość ujęcia wykładni rozszerzającej, ale także o adekwatność siatki pojęciowej poszczególnych koncepcji. Z tego względu nie wszystkie koncepcje sformułowane w polskiej teorii prawa poddawały się analizie. Niektóre – z uwagi na niepełny charakter, jak np. koncepcja komutacyjna, inne – z uwagi na wysoki poziom ogólności też i niewielką adekwatność dla wykładni operatywnej w praktyce interpretacyjnej. Z wymienianych w literaturze trzech typów koncepcji, a mianowicie – koncepcji osadzonych w nurcie analitycznej filozofii prawa, w nurcie filozofii hermeneutycznej oraz w nurcie argumentacyjnym, koncentruję na koncepcjach analitycznych².

Pierwszy rozdział opracowania poświęcony jest ustaleniom metodologicznym i pojęciowym, w tym pojęciu wykładni rozszerzającej. W pięciu kolejnych rozdziałach omówiono analityczne koncepcje wykładni oraz ich adekwatność dla ujęcia wykładni rozszerzającej. Dwa ostatnie rozdziały poświęcone są zagadnieniom szczególnym – rozdział siódmy zagadnieniu początku wykładni – zasadzie *clara non sunt interpretanda*, natomiast rozdział ósmy problemowi istotnemu szczególnie dla współczesnej praktyki interpretacyjnej – wykładni prowspólnotowej i jej relacji do wykładni rozszerzającej.

Kończąc uwagi wstępne chciałbym podziękować osobom, które przyczyniły się do powstania książki. Moje najserdeczniejsze podziękowania winien jestem Panu Profesorowi Tomaszowi Gizbertowi-Studnickiemu za wspieranie wysiłków badawczych, liczne dyskusje oraz atmosferę pracy w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa, a aktualnie Katedrze Teorii Prawa, sprzyjającą naukowej dyskusji i podejmowaniu problemów badawczych. Dziękuję także serdecznie moim kolegom z Katedry – Panu Doktorowi Andrzejowi Grabowskiemu oraz Panu Doktorowi Michałowi Araszkiewiczowi za niezwykle cenne uwagi, które w istotny sposób wpłynęły na ostateczny kształt tego opracowania. Dziękuję bardzo mojemu synowi Maciejowi za pomoc w kwestiach technicznych.

---

² M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2008, s. 69.

Rozdział I

Zagadnienia pojęciowe i ustalenia metodologiczne

1. Zakres ustaleń pojęciowych i metodologicznych

Próba analizy niemal każdego zagadnienia istotnego w prawoznawstwie napotyka na kontrowersje natury pojęciowej, czy też nieco ogólniej – metodologicznej. Stąd też dokonanie określonych ustaleń metodologicznych, traktowanych także jako program minimum ustaleń pojęciowych, stało się pewnym warsztatowym standardem. Z takim obszarem rozważań prawniczych, notoryjnie spornym pojęciowo i wymagającym metodologicznych ustaleń, mamy do czynienia właśnie w problematyce szeroko rozumianej wykładni prawa¹. Dyskusje i spory dotyczące samego pojęcia wykładni, przyjmowanej koncepcji normy prawnej, przedmiotu interpretacji, koncepcji znaczenia itd., często wynikające z akceptacji odmiennych stanowisk aksjologicznych, czy szerzej – filozoficznych, doprowadziły do sformułowania w polskiej teorii wykładni przynajmniej kilku kompletnych i spójnych koncepcji interpretacji prawniczej. Są to koncepcje na tyle odmienne, że zamiast po raz kolejny podejmować próbę dokonania ustaleń pojęciowych i metodologicznych w odniesieniu do całej problematyki interpretacji, co więcej – próbę z aspiracjami do uniwersalności takich ustaleń, za bardziej uzasadnione uznają rozważenie kwestii pojęciowych

---

¹ „W problematyce wykładni ześrodkowują się bowiem niemal wszystkie problemy nauki prawa i praktyki prawniczej. Wszystko, co się w nauce i praktyce prawniczej czyni, albo wprost polega na wykładni, albo jej dotyczy, albo wykładnię rozwija, albo wykładnię przejawia, albo wykładnię uwzględnia, albo ją po prostu warunkuje”. *Ibidem*, s. 13.

i spornych zagadnień metodologicznych w obrębie każdej z omawianych koncepcji wykładni.

Nie będę zatem w niniejszym rozdziale rozważał problemów pojęciowych, zagadnienia pragmatycznego i apragmatycznego rozumienia wykładni, pojęć wykładni *sensu stricto*, *sensu largo* i *largissimo sensu* oraz związanego z nimi pojęcia rozumienia i zrozumienia. Poza zakresem rozważań pozostaną także takie kwestie, jak relacja pojęcia wykładni i pojęcia interpretacji czy analiza poszczególnych rodzajów wykładni. W tych wszystkich kwestiach odsyłam czytelnika do bardzo bogatej literatury, która w tym miejscu może zostać jedynie zasygnalizowana².

W dwóch przypadkach zamierzam jednakże odstąpić od tego założenia. Pierwszy z nich dotyczy rekonstrukcji tradycyjnego, prawniczego rozumienia poszczególnych rodzajów wykładni ze względu na wynik, czyli wykładni literalnej, rozszerzającej i zwężającej. Drugi przypadek, w moim mniemaniu istotniejszy, dotyczy rozmaitych aspektów w jakich analizowane są rodzaje wykładni oraz samo pojęcie wykładni prawa. Tomasz Spyra trafnie określa te aspekty postrzegania wykładni mianem perspektyw postrzegania wykładni³.

---

² Jedyńie przykładowo wymienić można prace kilku autorów: T. Gizbert-Studnicki, *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*, Kraków 1986; *idem*, *Wykładnia celowościowa*, St. Praw. 1985, nr 3–4; *idem*, *Wieloznaczność leksykalna w interpretacji prawniczej*, Kraków 1978; *idem*, *Rozkład ciężaru argumentacji w dyskursie interpretacyjnym* (w:) J. Stelmach (red.), *Studia z filozofii prawa*, Kraków 2003, s. 65 i n.; L. Morawski, *Argumentacje, racjonalność prawa i postępowanie dowodowe*, Toruń 1988; *idem*, *Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz*, Toruń 2002; *idem*, *Kilka uwag na temat wykładni* (w:) S. Wronkowska (red.), *Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej*, Kraków 2005, s. 31 i n.; *idem*, *Zasady wykładni...*; J. Woleński, *Logiczne problemy wykładni prawa*, ZNUJ, Prace Prawnicze 56, Warszawa–Kraków 1972; *idem*, *Über den Begriff der Rechtsauslegung*, Archivum Iuridicum Cracoviense 1974, t. VII, s. 35 i n.; *idem*, *Semantyczne ujęcie dogmatyki prawa*, SF 1985, nr 2–3, s. 83 i n.; J. Wróblewski, *Zagadnienie teorii wykładni prawa ludowego*, Warszawa 1959; *idem*, *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1988; *idem*, *Rozumienie prawa i jego wykładnia*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Łódź 1990; M. Zieliński, *Wykładnia...*, oprócz tego należy wymienić następujące prace tego autora: *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*, Poznań 1972; *Współczesne problemy wykładni prawa*, PiP 1996, z. 8–9; *Podstawowe zasady współczesnej wykładni prawa* (w:) P. Winczorek (red.), *Teoria i praktyka wykładni prawa*, Warszawa 2005, s. 117 i n.; *Derywacyjna koncepcja wykładni jako koncepcja zintegrowana*, RPEiS 2006, nr 3, s. 93 i n.; *Wykładnia prawa cywilnego*, Studia Prawa Prywatnego 2006, nr 1, s. 1 i n.; *Wybrane zagadnienia wykładni prawa*, PiP 2009, z. 6, s. 3 i n.; Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980; S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001; M. Zirk-Sadowski, *Tak zwana prawotwórcza decyzja sądowego stosowania prawa*, St. Praw. 1980, nr 1–2, s. 243 i n.; *idem*, *Rozumienie ocen w języku prawnym*, Łódź 1984.

³ T. Spyra, *Granice wykładni prawa. Znaczenie językowe tekstu prawnego jako granica wykładni*, Kraków 2006, s. 19 i n.

2. Tradycyjne, prawnicze rozumienie wykładni ze względu na wyniki

Tradycyjnie formułowane podziały wykładni odwołują się do takich kryteriów podziału, jak osoba interpretatora, sposób dokonywania interpretacji, wyniki wykładni, czy też materiały z jakich korzystano przy interpretacji⁴. W nowszych ujęciach podkreślany jest nie tyle sam rezultat wcześniejszych etapów interpretacji jako kryterium podziału, ile zakres interpretowanego wyrażenia stanowiący ten rezultat oraz sposób jego ustalenia⁵.

2.1. Tradycyjne ujęcie wykładni literalnej, rozszerzającej i zwężającej

Dobrym wstępem do omówienia tradycyjnego ujęcia wykładni ze względu na wyniki będzie przytoczenie kilku definicji tych rodzajów wykładni sformułowanych w literaturze:

- 1) „Wykładnia literalna, dosłowna (*interpretatio declarativa*), ma miejsce wtedy, gdy spośród różnych znaczeń uzyskanych za pomocą odmiennych dyrektyw interpretacyjnych zostanie wybrane rozumienie ustalone za pomocą dyrektyw językowych (...).

Wykładnia rozszerzająca (*interpretatio extensiva*) występuje wtedy, gdy porównując zakresy przepisu prawnego, uzyskane za pomocą różnych dyrektyw interpretacyjnych, wybieramy rozumienie wynikające z dyrektyw pozajęzykowych i jest ono szersze od rozumienia językowego.

Wykładnia zwężająca (*interpretatio restrictiva*) polega na wyborze spośród różnych zakresów przepisu prawnego rozumienia uzyskanego

---

⁴ R. Sarkowicz, J. Stelmach, *Teoria prawa*, Kraków 1996, s. 79; zob. także M. Borucka-Arctowa, J. Woleński, *Wstęp do nauk o państwie i prawie*, Kraków 1977, s. 196 i n.; J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, Kraków 2000, s. 226: „Gdy mowa o wykładni zwężającej lub rozszerzającej, słowo «wykładnia» odnosi się do samego rezultatu czynności interpretatora”.

⁵ L. Morawski, *Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz*, Toruń 2002, s. 241: „Ze względu na zakres wykładni wyróżnia się następujące jej rodzaje:

- wykładnię literalną (*interpretatio declarativa*),
- wykładnię rozszerzającą (*interpretatio extensiva*),
- wykładnię zwężającą (*interpretatio restrictiva*)”.

Zob. też S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 168 i n.

za pomocą dyrektyw pozajęzykowych, które jest węższe od rozumienia językowego”⁶;

- 2) „(...) prawodawca wprowadzie «wyraził się jasno», ale owa jasna wypowiedź nie jest adekwatna do jego zamysłu, oraz że:
  - a) interpretowany przepis wyraża normę, która ma **szerszy** zakres zastosowania lub unormowania niż ten, jaki ustaliliśmy w drodze wykładni językowej (wykładnia rozszerzająca, *interpretatio extensiva*), albo
  - b) interpretowany przepis wyraża normę, która ma **węższy** zakres zastosowania lub normowania niż ten, jaki ustaliliśmy, dokonując wykładni językowej (interpretacja zwężająca, *interpretatio restrictiva*)”⁷;
- 3) „Odwołując się (...) do funkcjonalnych reguł interpretacyjnych należy odróżnić przypadki wykładni rozszerzającej (w przeciwieństwie do wykładni «dosłownej») od przypadków wykładni *asimili* (...). W przypadku wykładni rozszerzającej sens językowy przepisu jest jasny, niemniej ze względu na przekonujące uzasadnienie aksjologiczne przyjmuje się, że przepis ten formułuje normę o szerszym zakresie zastosowania lub zakresie normowania, niż przy wykładni dosłownej”⁸;
- 4) „Przyjmijmy, że zakresem odniesienia jest Z_j – zakres językowy normy i że porównujemy z nim zakres funkcjonalny norm Z_f . Wówczas najogólniej mówiąc mogą zaistnieć trzy sytuacje: zakres Z_f jest taki sam jak zakres Z_j – będzie to wykładnia dosłowna; zakres Z_f jest szerszy niż zakres Z_j – wykładnia rozszerzająca; zakres Z_f jest węższy niż zakres Z_j – wykładnia zwężająca”⁹;
- 5) „Punktem odniesienia wspomnianego podziału (ze względu na zakres – przyp. K.P.) jest wykładnia językowa. Rezultat wykładni językowej to wykładnia literalna (zgodna z literą prawa...), każda wykładnia, która daje wynik szerszy od wykładni językowej, to wykładnia rozszerzająca, natomiast każda wykładnia, która daje znaczenia węższe, to wykładnia zwężająca”¹⁰;
- 6) „(...) w przypadku wykładni rozszerzającej językowy sens danego przepisu jest niewątpliwy i jasny, a mimo to daje się pierwszeństwo

---

⁶ J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp...*, s. 226–227.

⁷ S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2005, s. 87.

⁸ A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii państwa i prawa*, Warszawa 1992, s. 208.

⁹ K. Opalek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969, s. 260.

¹⁰ L. Morawski, *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 2004, s. 168.

dyrektywom funkcjonalnym, które nakazują przyjąć normę o szerszym zakresie zastosowania lub szerszym zakresie normowania (odpowiednio co do wykładni zwężającej)”¹¹;

- 7) „Po zastosowaniu powyższych rodzajów wykładni (językowej, systemowej, funkcjonalnej) przepisów prawnych i po porównaniu tych wyników możemy dojść do wniosku, iż wyniki te pokrywają się. Pozostajemy więc przy dosłownym sensie przepisów. (...) osiągnęliśmy wyniki, które nazywamy wykładnią literalną. Czasami (...) porównanie wyników zmusza nas do rewizji sensu ustalonego za pomocą wykładni językowej. Może się okazać, że wykładnia systemowa lub funkcjonalna dyktuje nam konieczność nadania przepisom szerszego sensu, niżby to wynikało z wykładni językowej, lub odwrotnie – węższego. Zakaz deptania trawników oznacza, jeżeli nie zatrzymać się na wykładni językowej, zakaz niszczenia zieleni. Dokonałiśmy więc takiej wykładni, która rozszerza dosłowne znaczenia słowa trawnik. Wynik porównania może nas również doprowadzić do wniosku (...), że w rzeczywistości chodzi mu (ustawodawcy – przyp. K.P.) o węższy zakres pojęciowy”¹²;
- 8) „(...) wykładnia językowa jest zgodna z wynikami wykładni pozostałych, że usunięte są wszystkie wątpliwości formy słownej tekstu prawnego czy niejasności co do znaczenia normy. Stwierdzenie owej zgodności dyrektyw językowych i pozajęzykowych uprawnia do mówienia o wykładni stwierdzającej. (...) Możemy jednak porównując wyniki wykładni językowej z innymi metodami dokonywania interpretacji (...) dojść do wniosku, że zakres treściowy normy prawnej jest większy niż wynikałoby to z pozajęzykowych dyrektyw wykładni. Inaczej mówiąc dochodzimy do wniosku, że prawodawca chciał powiedzieć więcej niż powiedział. (...) Słowom prawodawcy nadajemy znaczenie obszerniejsze. W takich przypadkach mówimy o wykładni rozszerzającej”¹³;
- 9) „Skutkiem zastosowania dyrektyw funkcjonalnych jest taka korekta brzmienia normy uzyskanego przy pomocy dyrektyw językowych, która określana jest mianem wykładni **rozszerzającej** bądź **ścieśniającej**. (...) Odwołanie się do funkcji danej regulacji prawnej wobec

¹¹ Z. Ziemiński, *Teoria prawa*, Warszawa–Poznań 1972, s. 110.

¹² J. Kowalski, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 1984, s. 182.

¹³ G.L. Seidler, H. Groszyk, J. Malarczyk, A. Pieniążek, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Lublin 1995, s. 174–175.

jakiegoś wycinka stosunków społecznych (...), wartości czy ocen (...) może prowadzić do wniosku o potrzebie szerszego bądź węższego ujęcia adresata i okoliczności (tzw. **zakresu zastosowania normy**) bądź ujęcia wzoru zachowania (tzw. **zakresu normowania normy**) w porównaniu z ujęciem wynikającym wprost z litery interpretowanych przepisów prawa"¹⁴;

- 10) „Omawiany (...) podział wykładni zakłada pewną zasadę porównywania wyników, do jakich może dojść interpretator. W myśl tej zasady należy z jednej strony brać pod uwagę efekt wykładni językowej, a z drugiej – wyniki wszystkich pozostałych rodzajów wykładni (...). Wykładnia literalna to wykładnia, przy której rezultaty wykładni logicznej, systemowej i funkcjonalnej pokrywają się z rezultatem wykładni językowej.

Wykładnia rozszerzająca ma miejsce wówczas, gdy dyrektywy systemowe, logiczne i funkcjonalne rozszerzają zakres zastosowania przepisu w stosunku do zakresu wyznaczonego przez dyrektywy językowe.

Wykładnia zwężająca zachodzi wtedy, gdy zakres przepisu przy wykładni językowej jest zwężony przez zastosowanie dyrektyw systemowych, logicznych i funkcjonalnych"¹⁵;

- 11) „Należy (...) dokonać wyboru spośród rozmaitych «właściwych» znaczeń przepisu. W ten sposób mamy do czynienia z:
- a) wykładnią literalną (dosłowną). Występuje ona wtedy, gdy spośród różnych znaczeń uzyskanych za pomocą odmiennych wykładni wybierzemy te, które zostały ustalone dzięki zastosowaniu reguł znaczeniowych i konstrukcyjnych języka;
  - b) wykładnią rozszerzającą. Wykładnia ta (uwzględniając przede wszystkim rezultaty np. interpretacji celowościowej) wychodzi poza zakres znaczenia ustalonego w wyniku przeprowadzenia wykładni literalnej;
  - c) wykładnią zwężającą. Wykładnia ta (również na podstawie interpretacji np. celowościowej lub systemowej) przyjmuje węższe rozumienie przepisu (np. węższy krąg desygnatów użytych w przepisie terminów), niż wynikałoby to z wykładni literalnej (...)"¹⁶;

---

¹⁴ A. Korybski, A. Pieniążek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Lublin 1995, s. 95–96.

¹⁵ M. Borucka-Arctowa, J. Woleński, *Wstęp do...*, s. 196–197.

¹⁶ T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 1995, s. 123.

- 12) „Wykładnia korygująca może mieć postać wykładni rozszerzającej bądź zwężającej. Wykładnia rozszerzająca (...) polega na przypisaniu normie szerszego zakresu normowania bądź zastosowania przy wykorzystaniu reguły wykładni pozajęzykowej (funkcjonalnej lub systemowej) niż zakres wyływający wprost i jednoznacznie, po zastosowaniu językowych reguł wykładni, z dosłownego brzmienia normy. (...) Wykładnia zwężająca (...) polega na przypisaniu normie węższego zakresu normowania bądź zastosowania na podstawie reguł wykładni pozajęzykowej, niż zakres wynikający wprost z dosłownego brzmienia normy”¹⁷;
- 13) „Nauka prawa cywilnego interesuje się jedynie porównaniem wyników całości procesu z wynikami wykładni gramatycznej. Zasadnicze i najbardziej ogólne rodzaje tych różnicowań ujmuje się w doktrynie w trzech zestawieniach, rozróżniając wykładnię stwierdzającą, rozszerzającą oraz ścieśniającą. O wykładni rozszerzającej (...) mówi się wtedy, gdy wynik całego procesu wykładni ustala szerszy zakres przepisu niż ten, jaki by wynikał z tzw. bezpośredniego rozumienia przepisu lub z wykładni gramatycznej. Wykładnia ścieśniająca (...) daje w swym wyniku, odwrotnie, zakres węższy. Wykładnia zaś stwierdzająca ustala identyczność obu zakresów”¹⁸;
- 14) „Wykładnia rozszerzająca – (a) każda wykładnia systemowa lub funkcjonalna, która daje wynik szerszy od wykładni językowej; (b) wykładnia, w której interpretator przyjmuje znaczenie przepisu szersze

---

¹⁷ J. Jabłońska-Bońca, *Wstęp do nauk prawnych*, Gdańsk 1992, s. 171. Według tej autorki wykładnia korygująca ma miejsce wówczas, gdy „na zasadzie wyjątku” odrzucamy wynik wykładni językowej. Podejmujemy wtedy decyzję o przypisaniu normie znaczenia zmodyfikowanego w wyniku zastosowania reguł funkcjonalnych i systemowych.

¹⁸ W. Czachórski, S. Grzybowski (red.), *System prawa cywilnego. Część ogólna*, t. I, Warszawa–Białystok 1985, s. 175. Autor cytowanej definicji, S. Grzybowski, stawia przy okazji ciekawą tezę dotyczącą metodologicznej i poznawczej wartości omawianych odróżnień wykładni z uwagi na wyniki: „Nie ma żadnej przyczyny, aby negować trafność takich zestawień. Trudno jednak byłoby uzasadnić ich celowość. Różnego rodzaju porównania można przecież przeprowadzać, (...) również między wynikami stosowania wyłącznie poszczególnych metod wykładni lub między wynikami całości procesu wykładni i poszczególnych jej metod, a więc nie tylko wykładni gramatycznej. **Ograniczenie się do porównania wyników całości procesu wykładni wyłącznie z wynikami wykładni gramatycznej nie daje żadnych szczególnych walorów poznawczych** (podkr. K.P.). Można by wprawdzie twierdzić, że tworzy się w ten sposób pewien hamulec przeciwko zbyt pochopnemu neglegowaniu wyników wykładni gramatycznej, ale gdyby nawet istnienie takiego hamulca było pożądane, nie miałyby to żadnego związku z teorią wykładni. Wyniki wykładni są bowiem zawsze «stwierdzające» ich zgodność z rzeczywistym znaczeniem przepisów i norm prawnych”.

od znaczenia językowego, gdyż normodawca powiedział mniej niż zamierzał (wynik wykładni genetycznej jest szerszy niż wynik wykładni językowej); (c) wykładnia, w której interpretator wybiera rozumienie tekstu prawnego określone w wyniku zastosowania dyrektyw pozajęzykowych i jest ono szersze od rozumienia językowego.

W przypadku wykładni rozszerzającej sens językowy przepisu jest jasny i jednoznaczny, jednak interpretator dokonuje jego rozszerzenia ze względu na ważne racje o charakterze systemowym lub funkcjonalnym¹⁹.

2.2. Analiza tradycyjnych określeń wykładni rozszerzającej

Stosunkowo prostym zabiegiem analitycznym jest porównanie przedstawionych określeń wykładni ze względu na wyniki, ze szczególnym uwzględnieniem wykładni rozszerzającej. Celem takiego porównania jest z jednej strony uchwycenie elementów wspólnych dla wszystkich bądź większości określeń, z drugiej strony wskazanie rozbieżności i chwiejności w definiowaniu wykładni rozszerzającej. Przeprowadzenie takiego zabiegu wymaga sformułowania kryteriów, za pomocą których przeprowadzona zostanie planowana analiza. Nasuwają się następujące kryteria:

1. Na czym polega interpretacja i co jest jej przedmiotem?
2. Na czym polega wykładnia rozszerzająca i co podlega rozszerzeniu?
3. Wobec jak określonego zakresu dokonujemy rozszerzenia?

Ad 1. Nie ulega wątpliwości, że każdy prawnik czy filozof prawa piszący o wykładni prawa ma określony pogląd na to, czym jest interpretacja w ogólności oraz na czym polega interpretacja prawa w szczególności. Konstatacja ta jest banalna, ale wskazuje na pierwsze źródło punktów wspólnych i rozbieżności w określeniach wykładni rozszerzającej. Określenia wykładni rozszerzającej nie są formułowane w oderwaniu od akceptowanych przez ich autorów stanowisk i poglądów na wykładnię prawa w ogólności. Jeśli z tego punktu widzenia ujmijemy przedstawione określenia wykładni ze względu na wyniki, to możliwe stanie się wskazanie

---

¹⁹ A. Bator, W. Gromski, A. Kozak, S. Kaźmierczyk, Z. Pulka, *Wprowadzenie do nauk prawnych. Leksykon tematyczny*, Warszawa 2006, s. 251.

podstawowych przekonań autorów w odniesieniu do interpretacji prawa. Pod pojęciem interpretacji rozumiane jest ustalenie:

- a) znaczenia,
- b) zakresu,
- c) rozumienia,
- d) sensu,
- e) brzmienia.

Z kolei przedmiot poddawany interpretacji określany jest jako:

- a) norma prawa,
- b) przepis prawny,
- c) wypowiedź,
- d) tekst prawny,
- e) słowa prawodawcy,
- f) forma słowna tekstu prawnego.

Co więcej, warto zauważyć, że autorzy określeń nie przywiązują szczególnej wagi do konsekwencji pojęciowej, a nawet terminologicznej. Wiele określeń odwołuje się zarówno do ustalenia znaczenia i zakresu, sensu i zakresu, czy też rozumienia i zakresu, jak i różnych przedmiotów interpretacji, np. takich, jak norma i przepis, wypowiedź i norma, czy też tekst i norma bądź przepis. Wydaje się ponadto, że autorzy nie przywiązują szczególnej wagi do konsekwentnie apragmatycznego ujmowania wykładni. Wspomniana chwiejność pojęciowa w samych definicjach wykładni i wykładni rozszerzającej stanowi odzwierciedlenie niepewności pojęciowej występującej w intuicjach prawniczych.

Ad 2. Z podobną chwiejnością mamy do czynienia także w kwestii określenia istoty wykładni rozszerzającej. Przegląd przytoczonych powyżej określeń prowadzi do wniosku, że najczęściej istota wykładni rozszerzającej ujmowana jest jako czynność polegająca na porównaniu zakresów, znaczenia czy też wyników uzyskanych poprzez zastosowanie różnych kanonów wykładni; w jednym z określeń wręcz mowa jest o „zasadzie porównywania wyników”²⁰. Niektóre określenia upatrują istoty wykładni rozszerzającej w przypisaniu pierwszeństwa funkcjonalnemu kanonowi interpretacyjnemu, ujmowanemu jako kanon pozajęzykowy, wobec ka-

---

²⁰ Zob. określenie 10.

nonu językowego. Jako uzasadnienie pierwszeństwa kanonu pozajęzykowego przywoływane bywają zazwyczaj przekonujące racje aksjologiczne. Wyjątkowo, jako istota wykładni rozszerzającej, wskazywane jest dokonanie wyboru spośród „właściwych znaczeń przepisu”²¹.

Niezdeterminowanie, czy też być może jedynie brak precyzji, jest charakterystyczne także dla określeń przedmiotu podlegającego rozszerzeniu. Wydaje się, że chwiejność odpowiedzi na pytanie „co rozszerzamy?” jest w dużej mierze konsekwencją chwiejności co do przedmiotu ustalenia interpretacyjnego. Autorzy wskazują na „szersze znaczenie”, „szerszy sens”, „szerszy zakres zastosowania”, „szerszy zakres normowania”, „zakres funkcjonalny” i „językowy”, „wyjście poza zakres znaczenia”, „szerszy zakres przepisu”, „szerszy zakres normy”, „szersze rozumienie” itp. Zatem z jednej strony mielibyśmy do czynienia z takimi „przedmiotami” podlegającymi rozszerzeniu, jak: znaczenie, sens, rozumienie, z drugiej zaś strony – z takimi, jak: zakres (zastosowania, normowania, funkcjonalny, przepisu, normy, znaczenia).

Celem prowadzonych rozważań jest odtworzenie prawniczych intuicji związanych w szczególności z interpretacją rozszerzającą. Z tej perspektywy istotna wydaje się kontrowersja co do tego, czy przedmiotem podlegającym rozszerzeniu jest zakres, czy też znaczenie. Kontrowersja ta stanowi, jak o tym wspomniałem powyżej, konsekwencję niepewności co do przedmiotu ustaleń interpretacji prawa w ogólności – mianowicie, czy przedmiotem prawniczych ustaleń interpretacyjnych jest znaczenie (tekstu, wyrażenia, zwrotu itd.), czy zakres, czy też zarówno jedno, jak i drugie. Niepewność intuicji prawniczych nie jest tylko „lokalnym” zagadnieniem prawników czy prawoznawstwa, jest to wyraz głębszej kontrowersji filozoficznej, kwestia relacji między znaczeniem i oznaczaniem, dyskutowanych koncepcji znaczenia oraz ontologii znaczenia. Niektóre z tych kwestii poruszone zostaną w dalszej części rozważań. Z perspektywy wykładni rozszerzającej spór sprowadza się do pytania, czy trafne jest (choćby językowo) mówienie o rozszerzeniu znaczenia bądź rozszerzeniu rozumienia, czy też są to określenia metaforyczne i ich użycie oznacza w istocie rzeczy odwołanie się do pojęcia zakresu.

Niewątpliwie ciekawym zagadnieniem byłoby rozważenie relacji pojęć wykładni rozszerzającej, literalnej i zwięzającej do odróżnienia wykładni *secundum*, *preater* i *contra legem*. Odróżnienia te odwołują się do odmien-

---

²¹ Zob. określenie 11.

nych kryteriów. Analiza taka wykraczałaby jednak poza ramy przyjęte w tej pracy oraz cel, którym jest charakterystyka wykładni rozszerzającej w różnych koncepcjach wykładni. Nie sądzę także, aby analiza ta wniosła coś istotnego do samej charakterystyki wykładni.

Ad 3. Ostatnie pytanie dotyczy formułowanej w przytoczonych określeniach charakterystyki przedmiotu odniesienia. Przedmiot odniesienia to ten przedmiot, wobec którego interpretator dokonuje rozszerzenia. Wydaje się, że intuicje prawnicze nie pozostawiają wątpliwości, że przedmiotem interpretacji jest wyrażenie tekstu prawnego, zatem przedmiot odniesienia wykładni rozszerzającej powinno stanowić także wyrażenie tekstu prawnego. Otwarte pozostaje jednak pytanie, czy jest to wyrażenie poddane jedynie rozumieniu, czy też zinterpretowane poprzez zastosowanie np. językowych dyrektyw interpretacyjnych. Chodzi zatem o odpowiedź na pytanie, jak możliwe jest wyznaczenie czy skonstruowanie przedmiotu odniesienia w wykładni rozszerzającej.

Analiza przytoczonych powyżej określeń prowadzi do spostrzeżenia, że charakterystyka przedmiotu jest niejasna i chwiejna – przynajmniej w przypadku niektórych określeń. Zgoda, jak się wydaje, panuje co do jednego, mianowicie tego, że przedmiot odniesienia w wykładni rozszerzającej wyznaczany jest, czy też konstruowany, językowo. Jeśli jednak postawić pytanie o zasady, według których interpretator konstruuje językowo przedmiot odniesienia, to odpowiedź nie będzie tak zdecydowana. Z jednej strony część autorów zdaje się akceptować ustalenie przedmiotu odniesienia przy użyciu jedynie reguł danego języka (np. „reguł znaczeniowych i konstrukcyjnych języka”) lub wprost odwołując się do pojęcia bezpośredniego rozumienia²², z drugiej strony autorzy uznają, że przedmiot ten konstruowany jest przez użycie dyrektyw językowego kanonu interpretacyjnego, czyli jako wynik wykładni językowej. W jednym z określeń dopuszczone zostały oba rozwiązania.

Z podobną chwiejnością mamy do czynienia w przypadku próby ustalenia reguł (dyrektyw), przez zastosowanie których doprowadzamy do rozszerzenia. Część określeń wskazuje na „pozajęzykowe dyrektywy wykładni”, niektóre odwołują się do dyrektyw funkcjonalnych i systemowych (a niekiedy także i „logicznych”), niektóre wyłącznie do dyrektyw

---

²² Zob. określenie 2, 3 oraz 14, odwołujące się do „jasnego sensu językowego”, „jasnego wyrażenia się” przez prawodawcę, czy „jasnego i jednoznacznego sensu językowego”, a także określenie 13.

wykładni funkcjonalnej bądź jeszcze wężziej – do interpretacji celowościowej, niektóre traktują zbiór dyrektyw, dzięki którym możemy dokonać rozszerzenia, bardzo szeroko, uznając, że nadają się do tego dyrektywy każdego kanonu interpretacyjnego, z wyjątkiem kanonu językowego.

Opisany stan niepewności funkcjonujący w obrębie tradycyjnych prawniczych intuicji sprawia, że niezbędna staje się pogłębiona analiza odwołująca się do funkcjonowania w myśleniu prawniczym, zarówno praktycznym, jak i teoretycznym, określonych przekonań dotyczących wykładni ze względu na wyniki, a w szczególności wykładni rozszerzającej. Przekonania prawnicze najpełniej ujawniają się w koncepcjach interpretacji budowanych historycznie oraz współcześnie. Koncepcje te określam w tytule rozprawy mianem teorii wykładni. Moim zamiarem jest w szczególności zbadanie teoretycznych możliwości i adekwatności koncepcji wykładni dla ujęcia wykładni rozszerzającej. Realizacja zamiaru nie będzie możliwa wobec wszystkich koncepcji wykładni. Wybór koncepcji poddawanych analizie podyktowany został przede wszystkim możliwością w miarę pełnej rekonstrukcji poszczególnych koncepcji wykładni oraz ujęcia w terminach każdej z nich wykładni rozszerzającej. Tak zaprojektowany zakres analizy sprawia, że niezbędne się staje rozważenie niektórych metodologicznych perspektywy ujmowania wykładni²³.

3. Metodologiczne aspekty wykładni prawa

Punkt wyjścia do metodologicznej charakterystyki zagadnień wykładni prawa celnie został określony w pracy Tomasza Spyry: „Każdy przystępujący do rozważania problemów wykładni musi zadać sobie pytanie: jak można badać wykładnię?”²⁴ Pytanie to jest trafnie postawione, gdyż chociażby pobieżna lektura prac poświęconych problematyce wykładni prawa przekonuje, że niemal każda z nich usiłuje, w ten czy inny sposób, przedstawić co i jak można zbadać. W gruncie rzeczy możemy mieć do czynienia z dwoma proponowanymi sposobami odpowiedzi na pytanie „jak można badać wykładnię?”

---

²³ Wydaje się, że ten sposób podejścia do metodologicznej problematyki wykładni prawa ma już swoją historię i stanowi pewien standard metodologiczny w omawianiu zagadnień wykładni prawa.

²⁴ T. Spyra, *Granice wykładni...*, s. 19.

Pierwszy, i chyba historycznie wcześniejszy, sposób polega na wskazaniu katalogu czy też zbioru problemów, obszarów badawczych lub też sporów toczonych wokół wykładni, co pośrednio zdaje się uzasadniać określone kierunki badania wykładni. Przykładem takiego sposobu ujęcia problematyki wykładni jest propozycja J. Woleńskiego:

„Zagadnienia związane z określeniem wykładni prawa. (...):

1. Określenie wykładni prawa bardzo często zależy od akceptowanej przez danego autora normatywnej teorii wykładni.
2. Zachodzi istotna różnica w poglądach na przedmiot wykładni.
3. Różnie bywa pojmowany zakres czynności interpretacyjnych.
4. Zwraca się uwagę na potrzebę rozróżniania wykładni jako czynności oraz wykładni jako wytworu pewnej czynności.
5. Zauważa się, że proces wykładni można ująć przy pomocy określonych dyrektyw (reguł, prawideł).
6. Spotkać można próby – aczkolwiek nie wynika to bezpośrednio z cytowanych sformułowań – powiązania interpretacji prawa z jakąś ogólną teorią interpretacji”²⁵.

Niekiedy formułowanie katalogu zagadnień czy obszarów badawczych wartych analizy dokonuje się na tle historycznym. Tło takie jest rozmaicie konstruowane. Jednym ze sposobów konstrukcji jest przedstawienie różnych ujęć danego obszaru problemowego w różnych teoriach, czy też koncepcjach wykładni, innym sposobem jest historyczne ujęcie dyskusji w danym obszarze badawczym. Przykładem takiego ujęcia problematyki jest propozycja M. Zielińskiego, który przedstawia historyczną analizę kształtowania się nowoczesnej koncepcji wykładni w polskiej teorii prawa, wyodrębniając dwa okresy: pierwszy – do 1995 r. oraz drugi – od 1995 r. do czasów współczesnych²⁶. Wedle Zielińskiego: „Kształtowanie się koncepcji prowadziło do co najmniej znacznego stopnia zintegrowania dotychczasowych osiągnięć w dziedzinie wykładni w następujących obszarach:

- 1) adekwatnej terminologii;
- 2) pojmowania wykładni w kategoriach ontologicznych;

---

²⁵ J. Woleński, *Logiczne problemy...*, s. 22.

²⁶ M. Zieliński, Z. Radwański, *Wykładnia prawa cywilnego*, SPP 2006, z. 1, s. 2: „Okres pierwszy charakteryzuje się ogromnym rozkwitem koncepcji indywidualnych (...). Po 1995 r. można uznać, że rozpoczął się okres kształtowania się takiego podejścia do wykładni prawa, który ma charakter koncepcji uogólnionej”. Autor nie wyjaśnia jednak, dlaczego cezurą dla zmiany podejścia do wykładni prawa ma być akurat rok 1995.

- 3) metody kształtowania koncepcji wykładni;
- 4) zakresu wykładni:
  - a) w relacji do celów;
  - b) w relacji do typów czynności;
- 5) początku wykładni;
- 6) typów reguł i kolejności ich stosowania;
- 7) zakończenia wykładni:
  - a) w aspekcie stopnia precyzji;
  - b) w aspekcie uwzględnianych reguł;
- 8) uzasadnienia procesu wykładni;
- 9) swoistych cech interpretacji prawa wspólnotowego²⁷.

Pewną propozycją o charakterze nieco bardziej ogólnym jest propozycja wyróżnienia w rozważaniach nad wykładnią prawa określonych zagadnień, takich jak:

- 1) problemy związane z określeniem pojęcia wykładni;
- 2) problemy dotyczące założeń ideologicznych, na których się opiera ją dyrektywy wykładni akceptowane w danym kraju bądź w danej grupie krajów;
- 3) problemy dotyczące mocy wiążącej, a także skutków prawnych aktów wykładni;
- 4) problemy dotyczące sposobów dokonywania wykładni²⁸.

Jeszcze innym typem odpowiedzi na pytanie, jak można badać wykładnię prawa, było wskazanie na różnorodność punktów widzenia i odwołanie się do różnorodności materiału badawczego tej problematyki:

„Procesy wykładni mogą być badane z różnych punktów widzenia w zależności od tego, czy interesują nas zagadnienia logiczno-językowe, socjologiczne lub psychologiczne, czy wreszcie aksjologiczne (...). Teoria wykładni może dysponować trójakiego rodzaju materiałem badawczym. Są to: «materiał orzeczeń», przez który rozumieć będziemy sformułowane uzasadnienia powziętych decyzji interpretacyjnych (...); «materiał psychologiczny» – dane na temat psychicznego procesu wykładni u określonych podmiotów interpretacji; «materiał dyrektyw» – dyrektywy interpretacyjne, mówiące jak powinno się ustalać znaczenie określonych norm lub ich grup²⁹.

---

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Takie ujęcie problematyki wykładni proponuje Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe...*, s. 275.

²⁹ K. Opalek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969, s. 232.

Ostatnia z przytoczonych prób odpowiedzi na postawione na wstępie pytanie polega na przedstawieniu katalogu zagadnień, z drugiej zaś strony rozważa określone perspektywy badawcze – chociażby z uwagi na odmienną dostępność „materiału”. Taki sposób potraktowania problematyki wykładni prawa jest adekwatny dla drugiego typu odpowiedzi na pytanie o możliwość badania wykładni prawa, a mianowicie odpowiedzi wyróżniających rozmaite perspektywy w jakich możliwe jest ujmowanie wykładni.

3.1. Perspektywy postrzegania wykładni prawa

Nowocześniejszą odpowiedzią na pytanie jak można badać wykładnię prawa jest wyróżnienie rozmaitych perspektyw badawczych, czyli odmiennych sposobów postrzegania wykładni. Takie podejście metodologiczne wydaje się obiecujące w badaniach wykładni. W szczególności pozwala ono na uchwycenie całej gamy problemów różnej natury: problemów ogólnofilozoficznych dotyczących charakterystyki ontologicznej, epistemologicznej czy też aksjologicznej interpretacji i jej rezultatów oraz problemów psychologicznych, zwłaszcza związanych z podejmowaniem decyzji interpretacyjnych. Wyróżnienie rozmaitych perspektyw badawczych ma i tę zaletę, że pozwala na pełniejszy opis i objaśnienie przynajmniej niektórych praktycznych zagadnień wykładni.

Posługiwanie się teorii i filozofii prawa takim zabiegiem, jak ujęcie określonego zagadnienia w różnych perspektywach, nie jest podejściem nowym. Taki sposób ujęcia proponował T. Gizbert-Studnicki w odniesieniu do badań nad językiem, wyróżniając perspektywę badań nad językiem rozumianym jako system reguł oraz perspektywę badań nad językiem w sensie indywidualnych aktów mówienia, czyli „zdarzeń społecznych, usytuowanych w czasie i przestrzeni”³⁰.

Marek Zirk-Sadowski wskazuje na dwie perspektywy uprawiania filozofii prawa: „Pierwsza jest spojrzeniem od filozofii – czyli, najczęściej, od wielkich systemów filozoficznych ku prawu”, druga natomiast to ogólna refleksja nad prawem, polegająca także na filozoficznej refleksji nad zjawiskami prawnymi³¹.

---

³⁰ T. Gizbert-Studnicki, *Język prawny...*, s. 14–15.

³¹ M. Zirk-Sadowski, *Wprowadzenie do filozofii prawa*, Kraków 2000, s. 7–8.

Przeprowadzając analizę decyzji interpretacyjnych z punktu widzenia uwzględniania przy ich podejmowaniu konsekwencji faktycznych, jakie decyzje te wywołają przez ich podjęcie, podjąłem próbę wyodrębnienia odmiennych wersji, punktów widzenia, kontekstów w jakich mogą być stawiane pytania o szczegółowe zagadnienia związane z interpretacją. Przy dokonywaniu analizy wprowadziłem m.in. odróżnienie analitycznego, deskryptywnego i normatywnego ujęcia problemu uwzględniania faktycznych następstw decyzji interpretacyjnych oraz pojęcie kontekstu heurezy i uzasadnienia³².

Tomasz Spyra przedstawił propozycję postrzegania problematyki wykładni w wielu różnych perspektywach³³. Podstawowe perspektywy postrzegania wykładni prawa to ujęte dychotomicznie: perspektywa opisowa i normatywna, perspektywa heurezy i uzasadnienia, perspektywa wewnętrzna i zewnętrzna oraz perspektywa filozoficzna i afilozoficzna. Wydaje się warte podkreślenia, że takie wyliczenie sposobów postrzegania wykładni jest wyliczeniem otwartym, pozwalającym na dołączenie kolejnych perspektyw badawczych.

3.1.1. Perspektywa heurezy a perspektywa uzasadnienia

W moim przekonaniu ta dychotomia postrzegania wykładni należy do najistotniejszych, gdyż odnosi się do charakterystyki tego, na czym polegają czynności interpretacyjne. Odróżnienie tych perspektyw nawiązując do wprowadzonej przez K. Poppera oraz H. Reichenbacha pary pojęć – pojęcia kontekstu odkrycia i kontekstu uzasadnienia. Odróżnienie tych pojęć stanowiło standard w dyskusjach toczonych w Kole Wiedeńskim³⁴.

---

³² K. Pleszka, *Uzasadnianie decyzji interpretacyjnych przez ich konsekwencje*, Kraków 1996, s. 13–25.

³³ T. Spyra, *Granice wykładni...*, s. 17–28; w dalszym toku rozważań operam się właśnie na tej propozycji metodologicznej, tylko nieznacznie i miejscami ją modyfikując.

³⁴ K. Popper, *Logika odkrycia naukowego*, Warszawa 2002, s. 32: „Wydaje mi się, że stadium początkowe, akt powzięcia pomysłu czy wymyślenia teorii, ani nie wymaga analizy logicznej, ani się takiej analizie nie poddaje. Pytanie, jak się to dzieje, że ktoś wpada na nowy pomysł – czy będzie nim temat muzyczny, intryga dramatyczna, czy teoria naukowa – może być niezmiernie interesujące dla psychologii empirycznej, jest jednak bez znaczenia dla logicznej analizy wiedzy naukowej. Analiza logiczna nie zajmuje się bowiem **pytaniami o fakty** (Kantowskie *quid facti?*), ale wyłącznie pytaniami dotyczącymi **prawomocności lub ważności** (Kantowskie *quid juris?*). (...) Wprowadzę przeto wyraźne rozróżnienie pomiędzy procesem rodzenia się nowego pomysłu, a metodami i wynikami jego logicznej analizy”. Zob. także bardzo ciekawą analizę z zakresu filozofii nauki w: J. Woleński, *Logika, kontekst odkrycia, kontekst uzasadnienia* (w:) W. Krajewski, W. Strawński (red.), *Odkrycie naukowe i inne zagadnienia współczesnej filozofii nauki*, Warszawa 2003, s. 75 i n.; analiza ta poprzedzona została